

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.82

К. Б. Марисюк

Інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
д-р юрид. наук, доц.,
доцент кафедри кримінального права і процесу

НАЙЗНАНІШІ ПЕНІТЕНЦІАРІЇ СВІТУ: ХАЛДЕН ФЕНГСЕЛЬ (НОРВЕГІЯ)

© *Марисюк К. Б., 2014*

Проаналізовано характерні ознаки одного з найзнаніших пенітенціаріїв світу – виправної колонії Халден Фенгсель у місті Халден (Норвегія). Розглянуті питання, пов’язані з її виникненням, досліджено характерні ознаки режиму останньої. Велику увагу зосереджено на проблемах правового статусу засуджених, які відбувають покарання у цій виправній колонії.

Ключові слова: покарання, колонія, засуджений, режим, обов’язки.

К. Б. Марисюк

САМЫЕ ИЗВЕСТНЫЕ ПЕНИТЕНЦИАРИИ МИРА: ХАЛДЕН ФЕНГСЕЛЬ (НОРВЕГИЯ)

Анализируются характерные черты одного из наиболее известных пенитенциариев мира – исправительной колонии Халден Фенгсель г. Халден (Норвегия). Рассмотрены вопросы, связанные с ее возникновением, исследованы характерные черты режима последней. Отдельное внимание сосредоточено на проблемах правового статуса осужденных, которые отбывают наказание в этой исправительной колонии.

Ключевые слова: наказание, тюрьма, осужденный, режим, обязанности.

K. B. Marysyuk

MARYSYUK K. B. THE MOST KNOWN PENITENTIARIES OF THE WORLD : HALDEN FENGSEL (NORWAY)

The article is sanctified to the analysis of the personal touches of one of the most known penitentiaries of the world – penal colony Halden Fengsel of the City of Halden (Norway). The questions related to it’s origin are considered, the personal touches of the mode of the last are investigational. Separate attention concentrated on the problems of legal status of convicts that leave punishment for this penal colony.

Key words: punishment, prison, convict, mode, duties.

Постановка проблеми. В умовах радикальної трансформації вітчизняних соціальних, політичних та економічних інститутів не менш значущим є й удосконалення значної частини вже чинних у державі правових норм, а також вироблення нових, спрямованих на посилення правового захисту людини та громадянина. Повною мірою це стосується і кримінально-виконавчого права.

Безсумнівним завданням українського законодавця є максимальне наближення чинних кримінально-виконавчих приписів до сучасних європейських стандартів, одним з яких є гуманізація кримінальної відповідальності, скорочення кількості осіб, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства, а також якомога ширше застосування покарань, альтернативних позбавленню волі.

У той самий час помилкою буде вважати, що згадані перетворення у результаті мають привести до повного зникнення покарання у вигляді позбавлення волі, оскільки саме останнє може виконувати роль реального заходу впливу на осіб, які вчинили тяжкі або особливо тяжкі злочини. Відтак, як видається, роль майбутніх реформ у цій частині має зводитись до внесення змін у нормативне закріплення і суть та практику функціонування вітчизняної пенітенціарної системи, скерування її діяльності на виправлення засуджених та перетворення останніх на соціально-корисних членів суспільства.

Очевидно, що одномоментне вироблення якихось радикально нових приписів у цій сфері навряд чи зможе повною мірою виконати вищезгадане завдання, оскільки вимагатиме ще й належної практики їх застосування, а також узгодження з уже чинними правовими нормами та науковими підходами. Саме тому, на нашу думку, доцільніше буде не виробляти щось радикально нове, а побудувати реформи на уже існуючому зарубіжному досвіді, запозичивши найвдаліші та найдієвіші ідеї.

Враховуючи досвід існування вітчизняної пенітенціарної системи, можна стверджувати, що чи не найрадикальніших перетворень потребує практика функціонування виправних колоній. Як видається, вони сьогодні далеко не повною мірою справляються зі своїми завданнями, не лише не здійснюючи реального виправлення останніх, а й часто ще більше озлоблюючи їх. Не менш проблемним можна вважати і питання режиму у цих установах. Саме тому вкрай необхідним є вивчення досвіду тих виправних установ світу, функціонування яких є показовими. Однією з таких виправних колоній може вважатися в'язниця Халден Фенгсель у місті Халден (Норвегія), досвід функціонування якої й розглядає це дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пенітенціарних систем зарубіжних держав розглядали публікації багатьох науковців, однак усі вони зосереджували свою увагу виключно на аналізі пенітенціарних систем загалом або ж окремих з них, тоді як вивчення досвіду функціонування виправних установ переважно залишалось поза їхньою увагою.

Не вирішені раніше проблеми. Що стосується досліджуваної в'язниці Халден Фенгсель, то особливості її функціонування та режиму у ній досі залишалися поза увагою вітчизняних дослідників.

Мета роботи – усвідомлюючи, що у межах однієї короткої публікації з'ясувати усі проблемні питання з теми, вказаної у назві цієї наукової роботи, фактично неможливо, ми зосередимо увагу на найважливіших, з нашої точки зору, моментах, залишивши інші для подальших наукових розвідок. Відтак якнайшвидше ми спробуємо розкрити питання, пов'язані з виникненням згаданої виправної установи, дослідити характерні ознаки режиму останньої. Окрему увагу зосередимо на проблемах правового статусу засуджених, які відбувають покарання у ній.

Виклад основного матеріалу. На створення в'язниці Халден Фенгсел було витрачено десять років і близько 252 мільйони доларів США. Офіційне відкриття згаданої виправної установи відбулося 1 березня 2010 р. На думку британського видання The Guardian, досліджувана установа може вважатись флагманом норвезької системи правосуддя і претендує на звання найгуманнішої в'язниці у світі [1, с. 2].

Територія, яку займає ця установа, знаходиться серед лісів на південному сході Норвегії у передмісті містечка Халден (звідки й походить назва – Halden – від назви міста, а Fængsel норвезькою означає “в'язниця”) і становить близько 30 гектарів. Основним завданням архітектора цієї установи Ханса Хенріка Холунда, за його словами, було створення в'язниці, яка б максимально нагадувала світ на волі; “життя за стінами в'язниці має бути настільки наближеним до життя на волі, наскільки це можливо” [2, с. 1–2].

Максимальна кількість засуджених, яких одночасно може прийняти в'язниця Хелден, – 252 особи.

Кількість персоналу в'язниці Халден Фенгсел, включаючи вчителів та медичних працівників, становить 340 осіб. Між персоналом та засудженими існує дуже тісний взаємозв'язок. У охорони тут немає не те, що зброї, але навіть кайданків. Харчуються і займаються спортом засуджені і персонал також разом. Ще однією особливістю досліджуваної в'язниці є те, що більше половини персоналу становлять жінки, що, на думку адміністрації, істотно знижує ворожість засуджених.

Єдине, що відділяє засуджених від зовнішнього світу, це шестиметрова бетонна стіна навколо в'язниці.

Кімнати для ув'язнених важко назвати камерами. У них немає ґратів на вікнах і загалом вони більше подібні до номерів недорогого готелю. У кожній з камер є окрема робоча зона, зручне ліжко і навіть плазмовий телевізор. Деяким засудженим, на розсуд адміністрації та за умов належної поведінки, може надаватись право користуватись мережею Інтернет.

Окрім того, з речей у кожній камері знаходяться постіль, шафа, душ, міні-холодильник. Засуджений може мати при собі обмежену кількість особистого одягу, книг, письмового приладдя та речей для малювання, електробритву, а також обмежену кількість ліцензованих музичних дисків та CD-плеєр.

Засудженим заборонено зберігати у камерах доволі значний перелік речей, серед іншого: будь-які спреї-балончики, прикраси, дорогі годинники. Заборонено зберігати також і тютюн та сигарети, хоча палити у в'язниці дозволено, проте лише у спеціально відведених місцях [3, с. 1].

Кожному засудженому надається право на телефонні розмови тривалістю 20 хвилин протягом тижня [4, с. 5].

На кожні 10–12 камер передбачені вітальня з диванами у стилі ІКЕА та журнальними столиками і кухня з поверхнями з нержавіючої сталі [2, с. 1].

У перші кілька днів після прибуття у в'язницю адміністрація проводить всебічну експертизу новачка, що включає в себе медичні і психологічні тести. Ув'язненого ознайомлюють з режимними вимогами в'язниці. Також він отримує казенне майно: сумку для одягу, ковдру, пухове покривало, наволочки, простирадла, два рушники, светр, майку, спортивний костюм, дві пари шкарпеток, дві пари трусів, зубну щітку і пасту, мило, ручку, папір та конверти. У в'язниці також є магазин, у якому раз на тиждень можна купити товари, не заборонені правилами установи [3, с. 1].

У в'язниці Халден Фенгсель є власна звукозаписувальна студія, де працюють професійні викладачі музики.

Родзинкою досліджуваної в'язниці можна назвати кулінарні курси, і засуджені-кухари навіть написали власну кулінарну книгу, яка є доволі популярною у Норвегії [4, с. 7].

Привертає увагу й надзвичайно добре обладнана та укомплектована бібліотека, у якій є не лише книги, а й періодичні видання, CD- та DVD-диски.

Існують й інші зручності для засуджених, наприклад, спеціальні доріжки для бігу, баскетбольний майданчик, тренажерний зал, спеціальний скелетром, зали для відпочинку.

Для ночівлі з родичами, які приїхали провідати засуджених, на території в'язниці існують окремі гостьові доми, більше подібні на пансіонати.

Для художнього оформлення в'язниці використано картини відомого норвезького художника Долка Лундгрена, роботи якого коштували близько 1 мільйона доларів США.

Усе вищенаведене повною мірою вписується у панівні як в самій Норвегії, так і загалом у державах Скандинавії, принципи максимальної уваги до прав людини і поваги до останньої. Про це саме зазначав і управляючий в'язниці Халден Фенгсель Ар Хойдал у інтерв'ю британському виданню The Daily Mail, який стверджував, що “репресія виправних установ не працює, а лікування злочинців лояльними методами підвищує їх шанси на чесне життя. У нашій в'язниці сидять переважно вбивці, гвалтівники та наркоторговці, і керівництво в'язниці хоче дати цим людям впевненість у майбутньому”. І як показує статистика, метод справді працює, оскільки процент повернення засуджених у в'язницю на 30–40 % нижчий, ніж у тій же Британії [5, с. 5–6].

Цитує його й інше британське видання, а саме: The Guardian, зазначаючи, що для такого гуманного ставлення до засуджених є й ще одна причина. “Кожен засуджений колись вийде на

волю (наголосимо, що у Норвегії відсутня смертна кара, а максимальний термін позбавлення волі становить 21 рік) і перетвориться у повноцінного члена суспільства... Ми просто турбуємось про те, якого сусіда можемо отримати у майбутньому” [1, с. 3].

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що досліджувана у роботі виправна установа може вважатись показовою не лише для вітчизняних установ виконання покарань, а й для більшості виправних установ світу. Саме у ній вдалося акумулювати найпозитивніший досвід роботи з ув'язненими, який дає можливість повною мірою скорегувати поведінку останніх, змінити ціннісні орієнтації та перетворити в'язня у соціально-корисного члена суспільства. Очевидно, що закликати до перетворення усіх вітчизняних виправних колоній в аналог Халден Фенгсель було б не розумно і на практиці не реально (хоча б з матеріальної точки зору), однак досвід її функціонування має слугувати тим орієнтиром, якого мають прагнути виправні установи світу хоча б у віддаленій перспективі.

1. *Gentleman A. Inside Halden, the most humane prison in the world | Amelia Gentleman. // The Guardian. – 2012. – 18 May. – 9 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.theguardian.com/society/2012/may/18/halden-most-humane-prison-in-world.html* 2. *Luxury prison built in Norway // The Telegraph. – 2010. – 11 May. – 2 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.telegraph.co.uk/news/worldnews/eu/7710513/Luxury-prison-built-in-Norway.html* 3. *Тюрьма люкс для маньяка: Андерс Брейвик будет сидеть в доме отдыха // Московский комсомолец. – 2001. – 27 июля. – 2 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mk.ru/article/609609* 4. *Тюрьма Halden Fengsel – рай для преступников. – 10 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rumbur.ru/places/1737-tyurma-halden-fengsel-rai-dlya-prestupnikov* 5. *World's poshest prison? Cells with en-suite bathrooms and no window bars (plus £1m Banksy-style art) // The Daily Mail. – 2010. – 12 May. – 6 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dailymail.co.uk/news/article-1277158/Halden-Prison-Inside-Norways-posh-new-jail.html*